

SOU 2022:19, Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel (Ju2022/01563)

Sammanfattning

Journalistförbundet har tagit del av förslagen i SOU 2022:19, Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel. Journalistförbundets remissvar begränsas till de förslag i utredningen som innebär risker ur källskyddsperspektiv.

Journalistförbundet noterar att utredningen innehåller en rad förslag om utökade möjligheter för polisen att använda hemliga tvångsmedel. Som framgår nedan anser Journalistförbundet att flera av de nya bestämmelserna kommer att göra att avlyssningsförbudet som bland annat omfattar källskyddade uppgifter aktualiseras i högre utsträckning än idag. Att polisen i högre utsträckning än tidigare kommer att avlyssna personer som omfattas av tystnadsplikt, till exempel journalister, riskerar att påverka allmänhetens förtroende för att tystnadsplikten upprätthålls. Detta är allvarligt eftersom det riskerar att undergräva förtroendet för källskyddet, vilket innebär att personer drar sig för att lämna viktiga uppgifter till journalister. Det i sin tur gör att medias möjlighet att granska viktiga samhällsfrågor som korruption och brottslighet minskar, vilket är ett demokratiskt problem. Detta är en fråga som lyser med sin frånvaro genomgående i utredningen. Behovet av att värna källskyddet nämns knappt i utredningen, vilket enligt Journalistförbundet är anmärkningsvärt.

Flera utredningar som påverkar möjligheten att använda hemliga tvångsmedel har presenterats de senaste åren och kommer att presenteras inom kort. Sammantaget kommer förslagen att leda till en stor förskjutning i skyddet för uppgifter som omfattas av tystnadsplikt. Enligt Journalistförbundet saknas ett helhetsperspektiv i lagstiftningsprocessen, vilket gör det svårt att göra den proportionalitetsbedömning som enligt regeringsformen krävs vid den typ lagstiftningsåtgärder som föreslås i utredningen. Detta är ytterst problematiskt med tanke på de stora demokratiska värden som

står på spel. Det handlar om ett förtroende hos allmänheten som tar lång tid att bygga upp, men som kan gå snabbt att rasera.

Nya straffvärdeventiler införs

Utredningen föreslår att det införs en nya så kallade straffvärdeventiler. Förslaget innebär att dagens system där det som huvudregel krävs att straffvärdet för brottet överstiger fängelse i två år överges och det istället införs en möjlighet att lägga ihop straffvärdet för flera olika brott när myndigheten ska besluta om användandet av ett hemligt tvångsmedel. Så här beskrivs förslaget i utredningen:

”I kapitel 6 föreslår vi att det införs en möjlighet att använda hemlig avlyssning av elektronisk kommunikation, hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning i vissa fall där det enskilda brottet inte når upp till de straffrösklar som i dag gäller men där den misstänkta brottsligheten sammantaget kan antas överstiga ett visst straffvärde. Förslagen gäller endast vid flerfaldig brottslighet av kvalificerat slag, nämligen sådan brottslighet som kan antas ha begåtts organiserat eller systematiskt. Vidare krävs det att brottet är häktningsgrundande eller, när det gäller hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning avseende rumsavlyssningsuppgifter, att minimistraffet är lägst sex månaders fängelse. I kapitlet föreslår vi även att man avskaffar den brottskatalog som i dag begränsar tillämpningsområdet för straffvärdeventilen avseende hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssningsuppgifter, och att någon sådan katalog inte heller ska gälla för den nya straffvärdeventilen för flerfaldig brottslighet.”¹

Journalisters tystnadsplikt, det så kallade källskyddet, har ett särskilt skydd vid användandet av hemliga tvångsmedel. Källskyddade uppgifter omfattas av avlyssningsförbudet i rättegångsbalken, vilket innebär att avlyssning inte får ske av journalister när de samtalar med källor. I den mån polisen ändå avlyssnar ett sådant samtal ska avlyssningen omedelbart avbytas och uppgifterna ska raderas. Som utredningen noterar kommer den föreslagna förändringen avseende straffvärdeventiler innebära att användningen av hemliga tvångsmedel ökar vilket i sin tur innebär att avlyssningsförbudet kommer att aktualiseras i fler fall än i dag. Förändringen utgör därmed ett hot mot källskyddet. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Utredningen anser i likhet med Säkerhets- och integritetsskyddsmyndigheten att reglerna om avlyssningsförbud är komplexa och svårbegripliga och att det bör göras en översyn av reglerna. Journalistförbundet välkomnar en sådan översyn.

Nya möjligheter att utreda vem som skäligen kan misstänkas

De regler som gäller idag innebär att hemliga tvångsmedel kopplas till den person som är misstänkt för ett visst brott. Utredningen föreslår att det införs ett undantag från den principen. Utredningen föreslår att det införs en möjlighet att, om det är av synnerlig vikt för utredningen, utföra hemlig avlyssning och hemlig dataavläsning som gäller kommunikationsavlyssningsuppgifter i syfte att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet. Avlyssning och dataavläsning ska få ske i realtid. Hemlig avlyssning ska endast få avse ett telefonnummer eller annan adress eller en viss elektronisk kommunikationsutrustning

1. som under tid som tillståndet avser kan antas innehas eller ha innehaft av någon som kan misstänkas ha begått eller annars medverkat till brottet eller som annars kan antas ha använts eller komma att användas av en sådan person, eller
2. som det finns synnerlig anledning att anta att någon som kan misstänkas ha begått eller medverkat till brottet har kontaktat eller kommer att kontakta under den tid som tillståndet avser.

Hemlig dataavläsning ska endast få avse ett avläsningsbart informationssystem

1. som under den tid som tillståndet avser kan antas ha använts eller kan komma att användas av någon som kan misstänkas ha begått eller annars medverkat till brottet, eller

---

¹ Se SOU 2022:19, Utökade möjligheter att använda hemliga tvångsmedel, sid 411.

2. som det finns synnerlig anledning att anta att någon som kan misstänkas ha begått eller medverkat till brottet har kontaktat eller kommer att kontakta under den tid som tillståndet avser.

Förslaget innebär att fler personer än idag, direkt och indirekt, kommer att bli föremål för hemliga tvångsmedel. I likhet med förslaget om nya straffvärdeventiler innebär det att avlyssningsförbudet kommer att aktualiseras i fler fall än idag. Den aspekten och de risker som det innebär till exempel avseende källskyddet är inte något som behandlas i utredningen. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Hemlig rumsavlyssning och hemlig kameraövervakning kan knytas till en person

Med hemlig rumsavlyssning avses en avlyssning eller upptagning som görs i hemlighet med ett tekniskt hjälpmedel som är avsett att återge ljud, och avser tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträden eller andra sammankomster som allmänheten inte har tillträde till (27 kap. 20 d § första stycket RB). Åtgärden får bara avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den skäligen misstänkte kommer att uppehålla sig. Vissa platser är skyddade från hemlig rumsavlyssning. Det gäller bland annat platser som används för verksamhet som omfattas av tystnadsplikt enligt 3 kapitlet, 3 §, tryckfrihetsförordningen, till exempel redaktioner.

Utredningen föreslår att det införs en möjlighet knyta ett tillstånd till hemlig kameraövervakning, hemlig rumsavlyssning och hemlig dataavläsning som gäller rumsavlyssnings- och kameraövervakningsuppgifter till den skäligen misstänkte i stället för till en viss plats.

Journalistförbundet anser att förslaget i likhet med vad som anförs i de två föregående styckena innebär risker för källskyddet. Den nya regleringens påverkan på avlyssningsförbudet är inte något som behandlas i utredningen. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget. Journalistförbundet noterar att utredningen inte föreslår någon inskränkning avseendet skyddet för vissa platser så som redaktioner, vilket är positivt.

Interimistiska beslut om hemlig rumsavlyssning

Idag ska beslut om hemlig rumsavlyssning fattas av domstol. Utredningen föreslår att åklagare ska få fatta interimistiskt beslut om hemlig rumsavlyssning och tillträdestillstånd för installation av utrustning för hemlig rumsavlyssning, om det kan befaras att det skulle medföra en fördröjning av väsentlig betydelse för utredningen att inhämta rättens tillstånd. Åklagare ska även få möjlighet att, på motsvarande villkor, fatta interimistiskt beslut om hemlig dataavläsning avseende rumsavlyssningsuppgifter och tillträdestillstånd för installation av tekniska hjälpmedel i syfte att inhämta sådana uppgifter.

Att det som huvudregel är domstol och inte åklagare som fattas beslut om hemliga tvångsmedel är en rättssäkerhetsgaranti. Det innebär en viss tröghet i systemet, men fördelen är att det finns större möjlighet att upptäcka eventuella juridiska hinder mot åtgärden. Ett hinder mot hemlig rumsavlyssning är den bestämmelse som nämns ovan om att avlyssning av redaktioner och vissa andra lokaler inte är tillåtet. Enligt Journalistförbundet skulle möjligheten till interimistiska beslut öka risken för att redaktioner blir föremål för rumsavlyssning. Mot den bakgrunden avstyrker Journalistförbundet förslaget.

Ulrika Hyllert
Förbundsordförande
Journalistförbundet